

УДК 616.831. – 018 - 053

О. В. Ткачук

Буковинський державний медичний
університет, м. Чернівці**РАННІ ЗМІНИ ОБМЕЖЕНОЇ ТКАНИННОЇ
ПРОТЕОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ
В СТРУКТУРАХ МОЗКУ ЩУРІВ ПРИ
ПОЄДНАНІЙ ДІЇ СТРЕПТОЗОТОЦИН-
ІНДУКОВАНОГО ДІАБЕТУ ТА НЕПОВНОЇ
ГЛОБАЛЬНОЇ ІШЕМІЇ ГОЛОВНОГО МОЗКУ**

Ключові слова: цукровий діабет, неповна глобальна ішемія мозку, реперфузія, тканинний протеоліз, потилична кора, лімбіко-гіпоталамічні структури.

Резюме. Досліджено ранні зміни обмеженої тканинної протеолітичної активності в корі потиличної частки та лімбіко-гіпоталамічних структурах після ішемічно-реперфузійного пошкодження головного мозку в щурів зі стрептозотоциновим цукровим діабетом. Встановлено, що в усіх досліджених структурах мозку цукровий діабет знижує лізис низькомолекулярних білків і не впливає на лізис високомолекулярних. Ішемія-реперфузія головного мозку в щурів із цукровим діабетом знижує лізис азоколу в усіх досліджених структурах мозку.

Вступ

Ішемічно-реперфузійні пошкодження мозку реалізується низкою специфічних та неспецифічних патогенетичних ланок, які призводять до порушення морфофункціонального стану нейронів, а згодом і до їх загибелі [7,8]. Серед неспецифічних механізмів, які лежать в основі патогенезу багатьох захворювань, є порушення узгодженого функціонування активаторів та інгібіторів протеолітичної системи [2]. Модифікація балансу протеази-антипротеази є складовою патогенезу багатьох захворювань ЦНС [3,11]. Показано, що активація деяких протеолітичних ферментів може брати участь в ініціації каскаду екситотоксичності [11,12], порушувати проникність гематоенцефалічного бар'єру, особливо під час реперфузії [10]. Пригнічення та активація ферментів процесингу та деградації пептидів субстратами і продуктами протеолізу має важливе біологічне значення, яке полягає у регуляції рівня пептидів при патологічних станах організму, у тому числі при стрес-реакції. Така ендогенна саморегуляція необхідна для захисту організму від можливого виснаження внаслідок гіперфункції стресорних агентів (гормонів, катехоламінів та ін.) [3]. Таким чином, зміни активності протеолітичних ферментів можуть носити як пошкоджувальний, так і захисний характер.

Ми не зустріли в опрацьованих літературних джерелах даних стосовно стану обмеженої тканинної протеолітичної активності в церебральних структурах при поєднаній дії цукрового діабету та ішемічно-реперфузійного пошкодження мозку.

Однак саме за умов цукрового діабету ішемічні стани мозку зустрічаються часто як наслідок ангіопатій, гіпо-, гіперглікемічних і кетоацидотичних ком та інших ускладнень цього страждання. Тому подібні дослідження є актуальними.

Мета дослідження

Вивчити вплив неповної глобальної ішемії мозку з наступною реперфузією на показники лізису низько-, високомолекулярних білків та колагену в окремих структурах головного мозку щурів зі стрептозотоциновим цукровим діабетом.

Матеріал і методи

Дослідження проведено на самцях щурів, яким у віці два місяці однократно внутрішньочеревинно вводили стрептозотин (Sigma, США, 60 мг на 1 кг маси тіла) [1]. Рівень глікемії визначали глюкооксидазним методом. Тривалість діабету становила чотири місяці. По закінченні даного терміну в частини щурів під каліпсоловим наркозом (75 мг/кг маси тіла) моделювали неповну глобальну ішемію мозку шляхом двобічного кліпсування загальних сонних артерій протягом 20 хв [8]. Реперфузійний період становив 60 хв. Евтаназію тварин здійснювали декапітацією під наркозом.

Усі втручання та забій тварин проводилися паралельно в дослідних та контрольних групах.

Показники тканинної протеолітичної активності визначали в гомогенатах кори потиличної частки, перегородки мозку, преоптичної ділянки, медіобазального гіпоталамуса та мигдалеподібно-

го комплексу [9]. В дослідженнях використано реактиви Simko Ltd, Україна. Структури забирали, зв'язуючись з атласом стереотаксичних координат [14].

Отримані результати опрацьовано математично за допомогою пакета прикладних програм "Statistica ("Statsoft", США). Згідно теста Шапіро-Уїлка групи порівняння мали нормальний розподіл. Статистичну значимість відмінностей оцінювали за t-критерієм Ст'юдента, достовірними вважали зміни при $P < 0,05$.

Усі експериментальні дослідження та евтаназія тварин проводилися з дотриманням міжнародних принципів Європейської конвенції про захист хребетних тварин, які використовуються для експериментальних та інших наукових цілей (Страсбург, 1985), ухвали Першого національного конгресу з біоетики (Київ, 2000).

Обговорення результатів дослідження

За дослідженими показниками цукровий діабет має неоднозначний вплив на різні структури мозку (табл.). Так, у потиличній частці кори, перегородці мозку та мигдалеподібному комплексі ядер шурів із цукровим діабетом достовірно знизився (в 1,2 раза у всіх структурах) лізис низькомолекулярних білків та зріс (в 1,3, 1,3 й 1,2 раза відповідно) лізис колагену. У преоптичній ділянці та медіобазальному гіпоталамусі встановлено лише достовірне зниження лізису азоальбуміну в 1,4 та 1,1 раза відповідно.

Наслідки ішемії-реперфузії головного мозку як у контрольних шурів, так і у тварин із цукровим діабетом у різних структурах мозку також неоднорідні. У контрольних тварин після такого втручання відбулося зростання лізису високомолекулярних білків та колагену в 1,4 та 1,2 раза відповідно в потиличній частці кори, зниження в 1,2 раза лізису низькомолекулярних білків та зростання в 1,1 раза лізису колагену в перегородці мозку й мигдалеподібному комплексі ядер.

Виявлено також зростання лізису високомолекулярних та зниження лізису низькомолекулярних білків у преоптичній ділянці та медіобазальному гіпоталамусі відповідно (в 1,1 раза в обох випадках).

Цукровий діабет суттєво модифікував реакцію вказаних структур на ішемію-реперфузію. У потиличній частці кори, на відміну від контрольних шурів, не страждав лізис високомолекулярних білків та протилежних змін – зниження в 1,4 раза – зазнав лізис колагену. У перегородці мозку та мигдалеподібному комплексі ядер знову ж таки, зворотних змін – зниження (в 1,7 та 1,4 раза) на відміну від контрольних шурів зазнав лізис колагену та не було притаманного контрольним тваринам

зниження лізису низькомолекулярних білків. У преоптичній ділянці та медіобазальному гіпоталамусі також мало місце зниження лізису колагену (в 1,5 та 1,4 раза), хоча в контрольних шурів цей показник на ішемію-реперфузію не реагував. Крім того, у преоптичній ділянці зріс лізис низькомолекулярних білків та не було притаманного контрольним тваринам зростання лізису високомолекулярних, а в медіобазальному гіпоталамусі не було змін лізису низькомолекулярних білків.

Аналіз отриманих результатів виявив декілька закономірностей. По-перше, у всіх п'яти досліджених структурах мозку цукровий діабет знижує лізис низькомолекулярних білків, у трьох (потиличній частці кори, перегородці мозку та мигдалеподібному комплексі ядер) – підвищує лізис колагену. По-друге, у жодному випадку діабет не впливає на лізис високомолекулярних білків.

Окрім того, цікавим є реагування протеолітичних систем на ішемію-реперфузію головного мозку в шурів із цукровим діабетом: стабільним у всіх досліджених структурах мозку цих тварин є зниження лізису азоколу, незалежно від наявності змін цього показника чи їх спрямування в контрольних шурів. Ймовірно, найбільш вразливими до ішемічно-реперфузійних впливів при діабеті в головному мозку є білки сполучної тканини.

Неоднозначність реакції протеолітичних систем різних структур мозку в контрольних шурів, на наш погляд, може мати декілька причин. Серед них можна вказати різну вираженість у цих структурах оксидативного стресу, до якого чутливі ферменти, у тому числі й протеолітичні [4,5,13]. Крім того, модифікація активності протеолітичних ферментів є однією з ланок неспецифічної реакції організму на дію екстремальних чинників [3], що доведено при різних моделях стрес-реакції, а також введенням глюкокортикоїдів. Таким чином, різниця в реакції протеолітичних систем різних структур мозку може відображати ступінь участі останніх в реакції на заподіяний ішемічний стрес та, до певної міри, їх чутливість до ішемії-реперфузії.

Висновки

1. У всіх досліджених структурах мозку цукровий діабет знижує лізис низькомолекулярних білків, у потиличній частці кори, перегородці мозку та мигдалеподібному комплексі ядер – підвищує лізис колагену і не впливає на лізис високомолекулярних білків.

2. У шурів із цукровим діабетом ішемія-реперфузія головного мозку знижує лізис азоколу в усіх досліджених структурах мозку, незалежно від наявності змін цього показника чи їх спрямування в контрольних шурів.

Таблиця

Показники тканинного протеолізу в потиличній частці кори та лімбіко-гіпоталамічних структурах за поєднаної дії цукрового діабету та ішемії-реперфузії головного мозку (M±m, n=11)

Група спостереження	Лізис низько-молекулярних білків (мкг азоальбуміну /г тканини за год)	Лізис високо-молекулярних білків (мкг азоказеїну/г тканини за год)	Лізис колагену (мкг азоколу/г тканини за год)
потилична частка кори			
Контроль	110±2,19	75,6±2,17	4,41±0,131
Ішемія	113±4,90	102±2,98 p ₁ <0,0001	5,27±0,182 p ₁ <0,001
Діабет	88,9±5,61 p ₁ <0,002	84,7±5,54	5,84±0,492 p ₁ <0,01
Діабет та ішемія-реперфузія	94,7±5,17	86,9±4,50	4,20±0,313 p ₂ <0,01
перегородка мозку			
Контроль	133±3,84	95,3±2,68	5,33±0,181
Ішемія	106±2,98 p ₁ <0,0001	92,8±2,99	6,06±0,155 p ₁ <0,006
Діабет	108±7,02 p ₁ <0,006	105±7,58	7,06±0,682 p ₁ <0,03
Діабет та ішемія-реперфузія	104±5,87	100±6,55	4,12±0,376 p ₂ <0,001
мигдалеподібний комплекс ядер			
Контроль	119±2,78	92,4±2,50	5,07±0,142
Ішемія	101±2,75 p ₁ <0,0001	92,7±3,04	5,76±0,160 p ₁ <0,005
Діабет	98,9±4,01 p ₁ <0,0001	98,3±3,44	6,28±0,555 p ₁ <0,05
Діабет та ішемія-реперфузія	108±7,61	101±6,68	4,34±0,340 p ₂ <0,007
преоптична ділянка			
Контроль	122±2,85	95,4±2,26	6,07±0,172
Ішемія	114±4,06	106±3,62 p ₁ <0,02	6,04±0,230
Діабет	89,4±4,07 p ₁ <0,0001	90,9±4,78	5,99±0,391
Діабет та ішемія-реперфузія	110±6,14 p ₂ <0,01	104±7,10	4,11±0,318 p ₂ <0,001
медіобазальний гіпоталамус			
Контроль	114±2,78	93,4±2,14	5,26±0,141
Ішемія	102±2,11 p ₁ <0,003	94,8±2,21	5,54±0,265
Діабет	101±5,07 p ₁ <0,05	101±4,19	5,20±0,435
Діабет та ішемія-реперфузія	96,4±5,72	91,5±5,37	3,60±0,355 p ₂ <0,05

Примітка. Вірогідність змін у порівнянні з показниками: p₁ – у контрольних тварин; p₂ – у тварин із цукровим діабетом

Перспективи подальших досліджень

Отримані результати обґрунтовують доцільність дослідження впливу поєднаної дії цукрового діабету та ішемічно-реперфузійного пошкодження головного мозку на показники прооксидантно-антиоксидантного гомеостазу, порушення якого може лежати в основі виявлених змін протеолітичної активності.

Література. 1. *Антиоксидантная защита и структурные изменения в головном мозге у крыс при экспериментальном сахарном диабете* / С. А.Шестакова, Р.П.Степанов, Г.А.Григоренко, Н.В.Федорова [и др.] // Пробл. эндокринолог. -2006. - №1. - С.37- 44. 2. *Веремеенко К.Б.* Белковые ингибиторы плазмы крови - регуляторы активности протеолитических ферментов // К.Б. Веремеенко Системная энзимотерапия. Теоретические основы, опыт клинического применения. - Киев:МОРИОН, 2000. - С. 21-53. 3. *Веремеенко К.Б., Голобородько О.П., Кизим А.А.* Протеолиз в норме и патологии. - К.: Здоров'я, 1988. - 20 с. 4. *Вернигора А.Н.* Влияние гидроксибутирата натрия на активность

карбоксіпептидазы Н и ангиотензинпревращающего фермента в различных отделах мозга крыс / А.Н. Вернигора, М.Т. Генгин, Н.В. Щетинина, Д.А. Спиридонов // Укр. биохим. журн. - 1999. - Т. 71, № 2. - С. 91-92. 5. *Вьюшина А.В.* Перекисное окисление белков в сыворотке крови пренатально стрессированных крыс / А.В. Вьюшина, И.Г. Герасимова, М.А. Флеров // Бюл. эксперим. биол. и мед. - 2004. - Т. 138, №9. - С. 41-44. 6. *Лебедев В.В.* Супероксидная теория патогенеза и терапии иммунных расстройств / В.В. Лебедев // Вест. Рос. АМН. - 2004 - №2. - С. 34-40. 7. *Лукьянова Л.Д.* Роль биоэнергетических нарушений в патогенезе гипоксии // Патол. физиол. и эксперим. терапия. - 2004. - №2. - С. 2-11. 8. *Оксидантный стресс и кислородный статус при ишемическом инсульте* / В.И. Скворцова, Я.Р. Нарциссов, М.К. Бодыхов [и др.] // Журн. неврол. и психиатрии. - 2007. - № 1. - С. 30-36. 9. *Скибо Г.Н.* Использование различных экспериментальных моделей для изучения клеточных механизмов ишемического поражения мозга Г.Н. Скибо // Патология. - 2004. - Т.1, №1. - С. 22-30. 10. *Сучасні методи експериментальних та клінічних досліджень центральної науково-дослідної лабораторії Буковинської державної медичної академії* / В.М. Магальяс, А.О. Міхєєв, Ю.Є. Роговий [та ін.] - Чернівці, 2001. - 42 с. 11. *Immunohistochemistry of matrix metalloproteinases in reperfusion injury to rat brain: Activation of MMP-9 linked to stromelysin-1 and microglia in cell cultures* / G.A. Rosenberg, L.A. Cunningham, E.Y. Estrada et al. // Elsev. Netherlands. - 2001. - № 1-2. - P. 104-112. 12. *Kimura Y.* Calpain-dependent proteolysis of NF2 protein: involvement in schwannomas and meningiomas / Y. Kimura, H. Saya, M. Nakao // Neuropathol. - 2000. - Vol. 20, N3. - P. 153-160. 13. *Neurotoxicity induced cleavage of p35 to p25 by calpain* / M.S. Lee, Y.T. Kwon, M. Li [et al.] // Nature. - 2000. - Vol. 405, N8526. - P. 360-364. 14. *Neuronal and inducible nitric oxide synthase expression and protein nitration in rat cerebellum after oxygen and glucose deprivation* / J. Rodrigo, D. Alonso, A. Fernandez et al. // Brain Res. - 2001. - Vol. 840, № 1-2. - P. 20-45. 15. *Sherwood N.M.* A stereotaxis atlas of the developing rat brain / N.M. Sherwood, P.S. Timiras - Berkely - Los Angeles - London: University of California Press, 1970. - 208 p.

РАННИЕ ИЗМЕНЕНИЯ ПРОТЕОЛИТИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ ПОСЛЕ НЕПОЛНОЙ ГЛОБАЛЬНОЙ ИШЕМИИ МОЗГА З ПОСЛЕДУЮЩЕЙ РЕПЕРFUЗИЕЙ У КРЫС СО СТРЕПТОЗОТОЦИНОВЫМ САХАРНЫМ ДИАБЕТОМ

О. В. Ткачук

Резюме. Исследованы ранние изменения ограниченной тканевой протеолитической активности в коре затылочной доли и лимбико-гипоталамических структурах после ишемически-реперфузионного повреждения головного мозга у крыс со стрептозотоциновым сахарным диабетом. Показано, что во всех исследованных структурах мозга сахарный диабет снижает лизис низкомолекулярных белков и не влияет на лизис высокомолекулярных. Ишемия-реперфузия головного мозга у крыс с сахарным диабетом снижает лизис коллагена во всех исследованных структурах мозга.

Ключевые слова: сахарный диабет, неполная глобальная ишемия мозга, реперфузия, структуры мозга, протеолиз.

EARLY CHANGES OF LIMITED TISSUE PROTEOLITIC ACTIVITY IN RATS BRAIN STRUCTURES UNDER COMBINED INFLUENCE OF STREPTOZOTOCIN-INDUCED DIABETES AND INCOMPLETE GLOBAL BRAIN ISCHEMIA

О. В. Ткачук

Abstract. The influence of the incomplete global brain ischemia on the indices of tissue proteolytic activity in occipital cortex and some limbic-hypothalamic structures of rats brain with streptozotocin-induced diabetes has been studied. It was ascertained that the diabetes increases lysis of lowmolecular proteins in all investigated structures and has not any effects on lysis highmolecular ones. Ischemic-reperfusion damage of the brain decreases lysis of collagen in rats under streptozotocin-induced diabetes in all investigated structures.

Key words: diabetes mellitus, incomplete global brain ischemia, tissue proteolysis, cortex, limbic-hypothalamic structures.

Bukovinian State Medical University (Chernivtsi)

Clin. and experim. pathol. - 2009. - Vol. 8, №2. - P. 72-75.

Надійшла до редакції 26.05.2009

Рецензент – проф. В. Ф. Мислицький